

10 май 2015

НОВИНИ | ИНТЕРВЮТА | КОМЕНТАР | ПРОФИЛИ | АНКЕТИ | ФОРУМ | НАКРАТКО | РАБОТА | В МЕДИИТЕ | ОЩЕ

КОМЕНТАР

Актуални проблеми по прилагането на НПК и търсенето на съответствие с изискванията на чл. 5 и чл. 6 от ЕКПЧ

21 юли 2014, 09:00 | [Мирослава Тодорова](#), [Красимир Шекерджиев](#)

1824 2

Дискусия

Темата за съдебния контрол върху прокурорското постановление за задържане до 72 часа, се оказва предмет на сериозен дебат, в който се очертават две противоположни тези. От една страна, като че ли няма спор, а и сериозни аргументи, срещу твърдението, че, съгласно Конституцията и Европейската конвенция за правата на човека, всяко задържане трябва да може да бъде подложено на съдебна проверка. От друга страна, обаче, се противопоставя тезата, че в българското законодателство не съществува процесуален ред за обжалване пред съд на постановление на прокурор за задържане за 72 часа по чл. 64, ал. 2 НПК. Интересът към темата провокира „Правен свят“ да препечата една статия на съдиите Мирослава Тодорова и Красимир Шекерджиев, публикувана още през 2008 г. в списание „Правата на човека“. В първата част на статията, която вече цитирахме в друга публикация, се излага тезата, че това задържане не може да е извън съдебен контрол, нещо повече - налице е процесуален ред за осъществяването му, съобразно действащото законодателство, смятат съдиите Тодорова и Шекерджиев.

Редакцията още веднъж изразява готовност да публикува и други мнения по темата.

ОЩЕ ПО ТЕМАТА

Съдът остави в ареста двама от задържаните за източване на КТБ

Съдебен контрол се дължи по всяко задържане - още докато то трае

НПК не предвижда ред за обжалване на постановление за задържане до 72 часа

1. По въпроса за основанията за задържане по чл. 64, ал. 2 НПК, постановено от прокурор, и допустимостта на съдебния контрол за неговата законност

Основно право на гражданите по чл. 30 от Конституцията на Република България е правото им на лична свобода и неприкосновеност, което може да бъде ограничавано само при изрично предвидените в закон условия. Съществена гаранция срещу незаконно намеса в упражняването на това право е предвиденото по чл. 30, ал. 3 от Конституцията задължение на държавните органи, компетентни да задържат граждани, незабавно да уведомяват органите на съдебната власт за задържането, а в срок от 24 часа орган на съдебната власт да се произнася по законосъобразността на задържането.

Посочената конституционна разпоредба напълно кореспондира на европейския правен стандарт по чл. 5, т. 3 от Европейската конвенция за правата на човека и основните свободи (ЕКПЧ) – всяко лице, арестувано или лишено от свобода на предвидено в закон основание и в съответствие с предпоставките на т. 1, б. "с" на същия член, да бъде своевременно изправено пред съдия или пред длъжностно лице, упълномощено от закона да изпълнява съдебни функции, за произнасяне по законността на задържането му. Задържаното лице разполага и с правото по т. 4 на чл. 5 от Конвенцията да обжалва законността на задържането си в съда.

Защитата на основното право на лична свобода и сигурност чрез въвеждане на гаранции срещу незаконното му ограничаване е последователно проведена в националното ни законодателство в съответните нормативни актове, които регламентират компетентност на държавни органи да задържат граждани – НПК и Закона за Министерството на вътрешните работи (ЗМВР). Съгласно чл. 17, ал. 2 НПК никой не може да бъде задържан повече от 24 часа без разрешение на съда, като прокурорът има правомощие да разпорежи задържане на обвиняемия за незабавното му довеждане пред съда с продължителност до 72 часа, определена в чл. 64, ал. 2 НПК. По отношение на задържането от полицейските органи, което не е обвързано с нуждите на наказателен процес, чл. 63, ал. 4 ЗМВР предвижда съдебен контрол за законосъобразността му по жалба на задържаното лице. Регламентът по ЗМВР стъпва върху изясненото в практиката на Европейския съд по правата на човека (Европейския съд) съдържание на понятието «длъжностно лице със съдебни функции» по смисъла на чл. 5, т. 3 ЕКПЧ, компетентно да преценява законността на всяко задържане – да е независимо от изпълнителната власт и от страните^[1]. В

НОВИ | ЧЕТЕНИ | КОМЕНТИРАНИ

- 12:59 **Висшият съдебен съвет просто се чупи, блокира**
- 08 май **Руснакът Герман Костин задържан и обвинен за убийството на 5-годишния Никита**
- 08 май **Христо Иванов и тримата големи в епистоларен спор за реформата**
- 08 май **Висш военен е обвинен за афера с доставка на парашути**
- 08 май **Градският съд е дал 164 незаконни разрешения за СРС**

ГОРЕЩО ВЪВ ФОРУМА

Конкурс за нотариуси! Защо темата в Правен свят вече е недостъпна?

27 мнения | последно в 00:24

Защо се повдигат обвинения само срещу Владимира Янева? Защо не се потърси...

4 мнения | последно в 23:01

Жалбите срещу Заповедта на министъра, с която новите ЧСИ са овластени

34 мнения | последно в 15:45

първоначално решение по български дела Европейският съд еднозначно приема, че според системата за задържане под стража, съществувала в България до 1 януари 2000 г., нито следователите, пред които се явяват обвиняемите, нито прокурорите, които вземат мярката за неотклонение задържане под стража, могат да бъдат считани за «дължностни лица, упълномощени от закона да упражняват съдебни функции» съобразно изискванията на чл. 5, т. 3 от Конвенцията, защото те са обвързани с обвинителната функция[2].

Съгласно чл. 64, ал. 2 НПК явяването на обвиняемия пред съда за вземане на първоначална мярка за неотклонение задържане под стража се осигурява при необходимост чрез постановено от прокурора задържане до 72 часа за довеждането му пред съда.

Първите въпроси, които възникват при изясняване на обхвата на компетентността на прокурора по чл. 64, ал. 2 НПК, са свързани с дефиниране на "необходимостта" на задържането и на предпоставките, които обосновават продължителността на срока му. След това се поставя въпросът дали правомощията на прокурора по задържането се контролират и от кого. По същество вторият проблем изисква да бъде изяснено дали е допустим съдебният контрол върху законността на задържането, постановено от прокурора.

FACEBOOK

Видно е от текста на разглежданата разпоредба, че задържането е функционално обвързано с провеждането на процедурата по чл. 64 НПК, при която съдът разглежда основателността на искането на прокурора за вземане спрямо обвиняемия на мярка за неотклонение "задържане под стража". Тъй като правната норма не дава други указания относно предпоставките за това предварително задържане, съдържанието им може да се изведе изцяло в светлината на вложената в нея законодателна целесъобразност. Следва да се съобрази също така, че ЕКПЧ, макар да препраща към регламента на националните законодателства, изисква при преценка на законоустановеността на задържането ограничението на свободата винаги да съответства и на легитимните цели по ЕКПЧ[3]. На тази основа можем да изясним, че предназначението на временното предварително задържане е обвързано с осигуряване на възможността впоследствие съдът да наложи на обвиняемия предвиденото ограничение по чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ, конкретизирано от гледна точка на целите на съответното съдебно производство по чл. 64, ал. 3 и сл. НПК и на основанията за вземане на мярката за неотклонение задържане под стража по чл. 63, ал. 1 НПК. Като се съобразят посочените изходни предпоставки за тълкуване, се извежда, че предварителното задържане е необходимо дотолкова, доколкото осигурява възможността на прокурора да изправи обвиняемия пред съда при обосновано предположение, че той е извършил престъпление, както и при обосновано призната необходимост да се предотврати престъпление или укриване, за да поиска вземане на най-тежката мярка за неотклонение.

На следващо място, предвидената продължителност на постановеното от прокурора задържане (до 72 часа) не може да бъде тълкувана превратно в противоречие с въведеното императивно изискване явяването на подсъдимия пред съда да бъде осигурено незабавно и да позволи превръщане на максимално допустимата продължителност от изключение в правило. Правомощието на прокурора по чл. 64, ал. 2 НПК не е предвидено, за да дерогира общия принцип, въведен в чл. 17, ал. 2 НПК – никой гражданин да не може да бъде задържан повече от 24 часа без разрешение на съда. Напротив, съдържанието на компетентността на прокурора се извежда именно през призмата на основното начало на неприкосновеност на личността, тъй като, както посочихме, законодателната целесъобразност на предварителното задържане обезпечава осъществяването на съдебната процедура по налагане на постоянното ограничение. Същевременно изискването за незабавност на довеждането на обвиняемия пред съда кореспондира на задължението на съда по чл. 64, ал. 3 НПК да разгледа делото след внасяне на искането на прокурора за вземане на мярката за неотклонение незабавно, което според постоянната съдебна практика означава – в същия ден.

Въвеждането на максимално допустима продължителност на срока на предварително задържане представлява гаранция срещу недопустимото разширително тълкуване на термина "незабавно". В решението по делото *Броган срещу Обединеното кралство*, 1988 г., Европейският съд категорично е подчертал, че за да се предотврати произволната намеса в правото на свобода на гражданите, продължителността на "несъдебното задържане" трябва да бъде стриктно ограничена. В конкретния случай съдът приема, че продължителността на предварителното задържане от 4 дни и шест часа е в нарушение на чл. 5, т. 3 ЕКПЧ и този му извод не е бил разколебан от характера на делото срещу жалбоподателя – подозрение за терористична дейност, характеризираща се с изключително висока степен на обществена опасност.

Както вече изяснихме, предпоставките, които прокурорът следва да установи, за да постанови предварително задържане, са същите, които са необходими, за да се вземе мярка за неотклонение задържане под стража от съда. С други думи, доказателствата, с които прокурорът разполага в началото на задържането, трябва да бъдат достатъчни, за да обосновават съпричастието на обвиняемия с разследваното престъпление и съществуването на опасност от укриване или извършване на престъпление, ако той не бъде задържан. Съгласно чл. 219, ал. 1 НПК, за да се стигне изобщо до привличане на един гражданин като обвиняем, се изисква органите на досъдебното производство да са събрали достатъчно доказателства за виновността на лицето в извършване на престъпление, т.е. следва да е налице определена завишена степен на обоснованост на подозрението по чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ за извършване на престъпление. На следващо място трябва да се отчете, че новият НПК придава съществено правно значение на степента на убедителност на обоснованото предположение за авторство на престъплението и на опасностите от укриване и извършване на престъпление. Задължително условие за вземането на която и да е мярка за неотклонение спрямо обвиняемия е установяването от органите на досъдебното производство на обосновано предположение за извършване на престъпление и на наличие на опасностите по чл. 57 НПК. А това са и формалните изисквания за законност на задържането по чл. 5, т. 1, б. "с" от Конвенцията. В практиката на Европейския съд обаче винаги се подчертава, че ограничението на правото на свобода трябва да е пропорционално на защитата на законоустановената цел и да не създава ограничения, по-големи от действително необходимите. В съответствие с тази постоянна практика, за да осигури пропорционалност на ограничението, НПК

въвежда като основание за индивидуализиране на подходящата мярка за неотклонение – от подписка до задържане под стража – различната степен на убедителност и интензивност на предпоставките по чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ и съответното им отражение в чл. 56, ал. 1, вр. чл. 57 НПК.

Следователно, за да постанови задържане по чл. 64, ал. 2 НПК, прокурорът трябва да установи висока степен на интензитет на риска от реализиране на поне една от опасностите по чл. 57 НПК, както и висока степен на убедителност на обосноващото предположение. Освен това още към началото на задържането прокурорът трябва да разполага с достатъчно доказателствени материали, които да му позволят веднага да внесе искане за вземане именно на мярка за неотклонение задържане под стража. Предназначението на предварителното прокурорско задържане не бива да бъде подменяно, като максимално допустимият срок на задържането бъде използван за събиране на доказателства, които тепърва да обосноват, че най-тежкото ограничение на правата на обвиняемия е пропорционалното на нуждите на процеса. Максимално допустимият срок е предвиден за изключителни случаи, при които технологията по задържането, транспортирането на обвиняемия и внасянето на искането в съда обективно не позволяват незабавното започване на съдебната процедура. Безусловно разпоредбата на чл. 64, ал. 2 НПК не създава процесуално допустима възможност за прокурора да постановява задържане без доказателства по необосновано подозрение и до изтичането на срока на предварителното задържане да събира доказателства, за да превърне подозрението си в обосновано. Подобно тълкуване е несъвместимо с разума на закона, тъй като би значело в грубо противоречие с чл. 5, т. 1 ЕКПЧ, че предварителното задържане се постановява, за да позволи или да улесни събирането на доказателства. Във връзка с това трябва да бъде направено отчетливо разграничение между посочената подмяна на основанията на задържането и възможността на органите на съдебното производство да продължат да събират доказателства за изясняване на обективната истина. Практиката на Европейския съд ясно и последователно поддържа принципното разбиране, че събирането на доказателства по време на предварително задържане при условията на чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ преди произнасяне на съда не представлява нарушение на ЕКПЧ и не влияе на законността на задържането. Но за да бъде преценено задържането като законно, се изисква при постановяването му прокурорът да е действал добросъвестно, да е разполагал с достатъчно обективни данни, за да прецени, че са налице основанията за задържане, да е формирал обоснована увереност, че е възможно и събиране на нови доказателства в подкрепа на обосноващото предположение и да е положил усилия да ги събере (решението по делото *Броган*).

За нуждите на разглежданата проблематика делото *Броган* помага да се изясни, че съответното с ЕКПЧ приложение на чл. 64, ал. 2 НПК изисква всяка конкретна продължителност на предварителното задържане винаги да бъде обосновавана с обективните възможности на прокурора да действа незабавно – да внесе искане за вземане на мярка задържане под стража и да доведе обвиняемия в съда. Законността на продължителността на задържането до 72 часа не може да бъде обосновавана с необходимостта да бъдат събрани доказателства в подкрепа на предпоставките по чл. 63, ал. 1 НПК, въпреки че разследването и активната дейност по доказване продължават. Ако такива нови доказателства бъдат събрани междувременно, няма пречка те да бъдат представени пред съда в първоинстанционното или във въззивното производство по вземане на първоначалната мярка за неотклонение задържане под стража.

Отбелязахме като отправна точка за изясняване на разума на закона, че без значение дали е взето от държавен орган извън съдебната власт или от съдебен орган, всяко задържане е законно само ако са налице основанията по чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ. При това положение, и тъй като прокурорът съгласно чл. 17, ал. 5 НПК е длъжен да освободи всеки гражданин, който е лишен от свобода незаконно, следва, че ако в процеса на подготвяне на искането по чл. 64, ал. 1 НПК бъдат събрани доказателства, които опровергават съществуването на предпоставките по чл. 63, ал. 1 и чл. 5, т. 1, б. "с" ЕКПЧ за вземане на мярка за неотклонение задържане под стража, то тогава той е длъжен незабавно да освободи обвиняемия, без да го изпраща пред съд. Обратното разбиране, че задържането по чл. 64, ал. 2 НПК изисква задължително провеждане на съдебното производство по чл. 64, ал. 3 и сл. НПК, би означавало да се изисква прокурорът съзнателно да внася необосновано искане в съда за вземане на мярка за неотклонение задържане под стража в противоречие с вътрешното му убеждение и основния принцип по чл. 14, ал. 1 НПК.

След като в този случай е допустимо законността на задържането по чл. 64, ал. 2 НПК да не бъде предмет на съдебен контрол в производство по вземане на първоначална мярка за неотклонение, възниква въпросът, породил вече разноразлична съдебна практика, дали е предвиден специален контрол върху предварителното задържане на обвиняемия по чл. 64, ал. 2 НПК, когато той е бил освободен от прокурора, без да бъде внасяно искане в съда за вземане на мярка за неотклонение задържане под стража. Другата хипотеза, при която обвиняемият е изправен пред съд по реда на чл. 64, ал. 3 и сл. НПК, не би следвало да поражда практически проблеми, тъй като съдът, преценявайки обосноваността на искането за вземане на мярка задържане под стража, неминуемо се произнася и по законността на основанията на предварителното задържане по чл. 64, ал. 2 НПК.

Правото на освободения обвиняем на жалба срещу законността на задържането му, постановено от прокурора по реда на чл. 64, ал. 2 НПК, може да съществува като процесуално средство за защита при наличието на няколко предпоставки – такова право да е законоустановено и гарантирано, да е нахърнен правен интерес и да е предвиден ред, по който жалбата да бъде разглеждана.

Без съмнение е налице признат правен интерес на обвиняемия да обжалва приключилото му задържане, за да бъде прогласена незаконността на принудителната намеса в правата му и, съответно, за да може да реализира правото си по чл. 5, т. 5 ЕКПЧ – в случай на незаконно задържане да упражни по съответна процедура правото си на обезщетение.

В НПК, за разлика от ЗМВР, не е предвидено изрично право на жалба на задържаното лице по чл. 64, ал. 2 НПК. Същественият правен въпрос в случая е дали е налице празнота в закона или липсата представлява съзнателно предвидено позитивно правно положение, че контролът върху законността на временното задържане е недопустим.

Като отправна точка за установяване на разума на закона можем да се позовем на константната практика на Европейския съд, че контролът по чл. 5, т. 3 ЕКПЧ касае всяко задържане. В решението по делото *Ал-Нашиф срещу България* съдът напомня, че всеки лишен от свобода има право да обжалва законността на задържането си пред съд, независимо от продължителността му. Подчертава се огромното значение на изискването на ЕКПЧ всеки акт на лишаване от свобода да подлежи на независимо съдебно разглеждане – в контекста на основната цел на чл. 5 ЕКПЧ да предостави гаранции срещу произвол. Целта е да бъдат защитени както физическата свобода на индивидите, така и тяхната лична сигурност, а засегнатият следва да има достъп до съд и възможност да бъде изслушан лично или чрез някаква форма на представителство^[4]. В решението по делото *Николова срещу България* съдът изрично уточнява, че съдебният контрол трябва да обхваща проверка на всички предпоставки за задържане, включително процесуалните.

Видно е, че правният интерес на задържания по чл. 64, ал. 2 НПК да има достъп до съд, т. е. право на жалба, е признат от международен нормативен акт с приоритет пред вътрешното законодателство. Затова непосредственият проблем за решаване е дали е налице правен ред, по който да се разгледа жалбата на задържания обвиняем след неговото освобождаване от прокурора. Очевидно вътрешноинституционалната процедура за контрол в рамките на прокуратурата по чл. 200 НПК е неприложима, тъй като, както споменахме, прокурорът не може да бъде безпристрастен арбитър по смисъла на чл. 5, т. 3 ЕКПЧ. Това означава, че ако се приеме, че не е предвиден ред за обжалване пред съд, задържането би се оказало без средство за защита, в противоречие с изискванията на чл. 4, ал. 2 и чл. 56 от Конституцията и на чл. 5, т. 4 ЕКПЧ.

Въпросът за правния регламент и най-вече за компетентността подлежи на внимателно изясняване, тъй като основен принцип при тълкуването на правната уредба, предоставяща властнически правомощия, е то да бъде стриктно, за да не се стигне до произвол. Поради което е и недопустимо компетентност на държавен орган да бъде извеждана по аналогия или чрез разширително тълкуване. Не бива да бъде игнорирано значението и на разпоредбата на чл. 27, ал. 2 НПК, която дава възможност съдът да осъществява правомощия в досъдебното производство само когато това е предвидено изрично в НПК.

Без да се поставя под каквото и да е било съмнение значението на изложения принцип, правилното решаване на въпроса за допустимостта на съдебния контрол относно законността на задържането по чл. 64, ал. 2 НПК изисква да се отчете различната правна природа на нормите, съдържащи се в чл. 5, т. 3 и т. 4 ЕКПЧ, от една страна, и на разпоредбата на чл. 13 ЕКПЧ, от друга страна.

Чл. 13 ЕКПЧ гарантира наличието на национално ниво на средство за защита по отношение на оплаквания за нарушаване на права, охранени от Конвенцията. Практиката на Европейския съд изяснява, че средството за защита трябва да позволява на компетентната национална институция както да разгледа по същество съответното оплакване по ЕКПЧ, така и да присъди подходящата обезвреда. Видно е, че тази разпоредба касае задълженията на държавите, подписали ЕКПЧ, да създадат правен регламент, който да осигури защита, т.е. създава задължения за съответните нормотворчески власти. Така например, по делото *Хасан и Чауш срещу България*, 2000 г., Европейският съд е приел нарушение на правото на жалбоподателя по чл. 9 ЕКПЧ – свобода на вероизповеданието, а след това е констатирал, че съобразно националното законодателство жалбоподателят като главен мюфтия не е разполагал с ефективно законно средство за защита срещу намесата на държавата във вътрешната организация на религиозната общност и е приел наличие на нарушение по чл. 13 ЕКПЧ.

Друг пример, който изяснява красноречиво съдържанието на чл. 13 и на чл. 5, т. 4 ЕКПЧ, както и разграничението помежду им, и може да допринесе за изясняване на поставения в настоящото изложение проблем, е решението по делото *Ал-Нашиф срещу България*, 2002 г. Жалбоподателят, който е бил задържан и впоследствие експулсиран от страната, в конкретния случай не спори, че българският закон не предвижда обжалване на задържането до експулсирането в случаите, когато заповедта за експулсиране е издадена на основание на националната сигурност. Европейският съд е приел за установено, че съгласно националното законодателство никой съд не е бил компетентен да се произнесе по законността на задържането. Тази ситуация Европейският съд е окачествил като несъвместима с чл. 5, т. 4 ЕКПЧ и с неговия смисъл – да защитава индивидите от произвол, като е подчертал, че националните власти не могат да заобикалят ефективния контрол за законосъобразност на задържането от вътрешните съдилища винаги, когато изберат да твърдят, че са замесени националната сигурност и тероризмът.

Видно е, че в посочената хипотеза държавата е била осъдена за нарушение на чл. 5, т. 4 ЕКПЧ, а не по чл. 13 ЕКПЧ – за липса на процедура за обжалване на задържането при експулсирането.

Същевременно по делото *Ал-Нашиф* съдът е приел, че е нарушено правото на жалбоподателя по чл. 8 ЕКПЧ, тъй като не може да се счита, че експулсирането, което е представлявало намеса в семейния живот на жалбоподателя, се е основавало на правни разпоредби, съответстващи на изискванията на ЕКПЧ за законност. По повод на оплакването на жалбоподателя, че не е имал ефективно правно средство за защита срещу намесата в правото на зачитане на семейния му живот, съдът е констатирал, че не е предвиден ред за обжалване на експулсирането пред независим орган, разполагащ с адекватни правомощия и осигуряващ под някаква форма гаранциите на състезателното производство, и при тези предпоставки е намерил, че е налице нарушение на чл. 13 от ЕКПЧ.

Препледът на практиката на Европейския съд показва, че липсата в националното законодателство на предвиден съдебен контрол (първоначален или последващ) на законността на задържането не се третира като липса на ефективно средство за защита по чл. 13 ЕКПЧ, затова и при констатиране на подобна обективна пречка за реализиране на правото на съдебен контрол съответната държава се осъжда не за бездействие на нормотворческата ѝ власт, призвана да регламентира средствата за защита, а за допуснато нарушение в съдопроизводството. В подкрепа на този извод трябва да бъде припомнена вече споменатата практика на съда по български дела, касаещи задържане на граждани, извършено при действията на отменения НПК в редакцията му до 01.01.2000 г. Съгласно действащия тогава чл. 152 НПК мярката за неотклонение "задържане под стража" се взема от прокурор. Въпреки това Европейският съд е категоричен, че и при наличие на такова вътрешно законодателство неосигуреният достъп до съд на обвиняем, на който е взета мярка задържане под стража, е нарушение на чл. 5, т. 3 ЕКПЧ, а не на чл. 13 ЕКПЧ.

По същество илюстрираното със съдебна практика разграничение между чл. 5, т. 3 и т. 4 и чл. 13 ЕКПЧ отчетливо изяснява, че първата разпоредба въвежда задължителен стандарт на съдебна процедура за контрол върху задържането и създава изисквания, чийто адресат е съдебната система на съответната държава, а втората – създава материалното право на гражданина, който има "защитно твърдение" за нарушено право по Конвенцията, да разполага с вътрешноправни средства, включително процедури, за ефективната му защита. На следващо място, следва да се подчертае значението на констатацията, че когато е допуснато нарушение на чл. 5, т. 3 и т. 4 ЕКПЧ поради липса на вътрешен правен ред, съдът осъжда държавата само на това основание и не приема, че е налице липса на ефективно средство за защита. И това е така, защото разпоредбите на чл. 5, т. 3 и т. 4 ЕКПЧ са с процесуален характер и за да бъдат приложени, не е необходимо в националното законодателство да бъде предвиден изрично процесуален ред, който да им кореспондира. Дори да няма такъв, процедурата по чл. 5, т. 3 и т. 4 ЕКПЧ е пряко приложима и не изисква прилагане по аналогия. Всеки различен и несъответен вътрешен процесуален ред по силата на чл. 5, ал. 4 Конституцията на Република България отстъпва пред предимството на влезлия в сила международен договор. Това означава, че предвиденият задължителен съдебен контрол за всяко задържане е императивна процедура за органите на съдебна власт. Ето защо липсата на предвидена изрична възможност в НПК съдът да контролира задържането по чл. 64, ал. 2 НПК, в случаите когато обвиняемият е бил освободен и не е бил изправен пред съд, не представлява основание да се твърди липса на процесуален ред за защита, защото такъв съществува и е уреден в чл. 5, т. 4 ЕКПЧ. Приложимостта на тази процедура не се разколебава от факта, че основното ѝ предназначение се свързва със създаването на гаранции за осъществяване на съдебен контрол върху продължаващо задържане, при което е налице най-значимият защитим интерес във връзка със защитата на правото на свобода и сигурност – да се обяви задържането за незаконно. Затова изрично е предвидено като възможен резултат от провеждането на производството по чл. 5, т. 4 ЕКПЧ, че при установяване на незаконност на задържането съдът нарежда незабавно освобождаване на задържания. Но същностната правна характеристика на посочения процесуален ред, която обосновава съвместимостта му с разглежданата в настоящото изложение хипотеза, на първо място се извежда от обстоятелството, че, нормата, съдържаща се в чл. 5, т. 4 ЕКПЧ, както и тази в т. 3, е предназначена да осигури пълна и комплексна защита на правото на свобода и сигурност на всички граждани. А една от първостепенните мерки за ефективна защита е възможността да се прогласи (да се обяви) незаконното задържане за такова. Правото на свобода и сигурност е основно човешко право и защитата му не търпи различно третиране на гражданите. Ето защо разумното тълкуване на чл. 5 ЕКПЧ изисква да бъдат предоставени равни възможности за проверка на законността на постановено от несъдебен орган задържане на всички граждани, независимо дали задържането им е приключило или продължава. Освен равнопоставеност, така се постига и максимален интензитет на защита, защото пълноценно се контролират границите на всяка законна намеса на държавата в правото на свобода и сигурност. Второто важно условие за приложимостта на процедурата по чл. 5, т. 4 ЕКПЧ е обстоятелството, че тя се инициира по искане за защита на заинтересованото лице до съда, поради което именно тя е и съответното средство за защита на освободения след задържане по чл. 64, ал. 2 ЕКПЧ обвиняем. В случая компетентността на съда се извежда пряко от ЕКПЧ, поради което не представлява недопустимо разширяване на правомощията на съда извън случаите, предвидени в чл. 27, ал. 2 НПК.

Процедурата за съдебен контрол на задържането по чл. 64, ал. 2 НПК, която се осъществява след освобождаването на обвиняемия, има правните последици и значение на последващия съдебен контрол, т. е. на този по чл. 65 НПК. Несъмнено ефективният съдебен контрол върху законността на задържането по чл. 64, ал. 2 НПК, предвид предмета му на разглеждане, е допустимо да бъде осъществен само въз основа на материалите по конкретното наказателно производство като форма на съдебен контрол върху досъдебното производство и от съответния компетентен съд, затова въобще не може да бъде поставяна на обсъждане възможността друг съд в друго съдебно производство, независимо от наказателното, да извършва подобна преценка. Едва при осъществена преценка на законността на предварителното прокурорско задържане и на неговата продължителност от съд, би се гарантирало и правото на гражданина да претендира обезщетение за причинени вреди, ако то е било незаконно, така както е предвидено по чл. 5, т. 5 ЕКПЧ, защото съдебното прогласяване на незаконността е предпоставка за ефективната защита по вътрешния нормативен ред по чл. 2, т. 1 Закона за отговорността на държавата и общините.

II. По въпроса за отношението на чл. 189, ал. 3 НПК и чл. 6, т. 3, б. "с" ЕКПЧ

Съгласно разпоредбата на чл. 6, т. 3, б. "с" ЕКПЧ всяко лице, обвинено в криминално престъпление, има право да се защитава лично или да ползва адвокат по свой избор, а ако не разполага със средства за заплащане на адвокат, има право да му бъде предоставена безплатна служебна защита, когато го изискват интересите на правосъдието.

Въз основа на практиката по приложението на ЕКПЧ може да се приеме, че е налице стандарт по силата на който при участието на служебен защитник в наказателното производство, назначен поради невъзможност на обвиняемия да поеме разходите си, и при необходимост от участието на квалифициран адвокат за неговата ефективна защита, разходите, направени за

възнаграждението му, да остават за сметка на държавата. Този принцип е валиден за всички наказателни производства, без значение какъв е изходът им и независимо от това дали лицето, ползващо адвокатската защита, е било признато за виновно изцяло или частично по повдигнатото му обвинение.

Съгласно чл. 189, ал. 3 НПК, когато подсъдимият бъде признат за виновен, съдът го осъжда да заплати разноските по делото, включително адвокатското възнаграждение и другите разноски за служебно назначения защитник. Посоченият текст представлява буквално възпроизвеждане на разпоредбата на чл. 169, ал. 2 НПК (отменен).

Сравнението на нормата на чл. 189, ал. 3 НПК с тази на чл. 6, т. 3, б. "с" ЕКПЧ отчетливо показва съществуващо противоречие по отношение на важния за наказателното съдопроизводство въпрос в кои случаи държавата следва да заплати разноските, направени във връзка с назначаването на служебен защитник на обвиняемия.

Както беше посочено, чл. 6, т. 3, б. "с" ЕКПЧ визира изрично основаниято за безплатна служебната защита и не го обвързва със съдбата на обвинението. Подходът на нашия законодател при уреждане на същите правоотношения е различен, доколкото обвързва задължението за заплащане на служебната защита с изхода на съдебното производство. Изведено е общото правило, че признатият за виновен подсъдим плаща всички разходи по делото, с изключение на тези за преводач (чл. 189, ал. 2 НПК), а съгласно чл. 190, ал. 1 НПК, когато бъде постановен оправдателен съдебен акт, направените в производството разноски, в това число и тези за служебна защита, остават за сметка на държавата.

Констатираното несъответствие показва, че разпоредбата на чл. 189, ал. 3 НПК противоречи на чл. 6, ал. 1, т. 3, б. "с" ЕКПЧ, защото възлага върху бедния подсъдим направените разноски за участие на защитник, чиято необходимост е била обусловена от интереса на правосъдието.

В чл. 94, ал. 1 НПК са предвидени девет различни хипотези, в които е задължително (чл. 94, ал. 1, т. 1, 2, 3, 6, 7, 8 и 9 НПК) или условно необходимо (чл. 94, ал. 1, т. 4 и 5 НПК) участието на защитник в производството. Във всяка една от тези хипотези е възможно участието както на упълномощен защитник, така и на защитник, служебно определен от органа, осъществяващ функция по ръководство в процеса.

Съгласно чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК, когато обвиняемият желае да бъде представляван от професионален защитник, но не е в състояние да заплати адвокатското му възнаграждение и интересите на правосъдието изискват участието на такъв, за съответния държавен орган възниква задължение да предостави правна помощ, като реализира процедура по Закона за правната помощ. Разпоредбата на чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК възпроизвежда почти дословно текста на чл. 6, ал. 1, т. 3, б. "с" ЕКПЧ, като предвижда наличието на две самостоятелни кумулативни предпоставки за назначаването на служебен защитник, когато не е налице нито една от останалите хипотези на необходимата защита по чл. 94, ал. 1, т. 1-8 НПК.

Първата предпоставка е желанието от страна на привлеченото към наказателна отговорност лице да има защитник, свързана с невъзможността му да упълномощи със собствени средства избран от него такъв, а втората е необходимостта това да бъде сторено с оглед защита на интересите на правосъдието. Докато първата предпоставка зависи изцяло от преценката на обвиненото в престъплението лице, то втората се преценява от решаващия орган (в досъдебното производство от прокурора, а в съдебното – от съда).

Наложителната съпоставка между разпоредбите на чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК и чл. 189, ал. 3 НПК установява, че в закона е заложено съществено противоречие, защото втората разпоредба противоречи на идеята, застъпена в първата, която, от своя страна, е напълно синхронизирана с ЕКПЧ.

Правната норма, съдържаща се в чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК, е важна гаранция за постигане на справедлив процес, защото обезпечавя равенство на процесуалните средства за защита. Няма спор, че интересите на правосъдието в съвременните правови държави не следва да бъдат поставяни в зависимост от имотното положение на обвиняемия, защото неприемливо е бедността да бъде предпоставка за неравнопоставено третиране, каквото би било налице, ако имуществено състоятелният обвиняем се ползва от квалифицирана адвокатска помощ, а бедният, въпреки че желае – не. След като целта на чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК е да обслужи интересите на правосъдието, недопустимо е ефективната им защита да бъде възпрепятствана чрез разколебаване на обвиняемия да поиска служебно назначаване на адвокат под страх, че при негативен за него изход на процеса той не би могъл да си позволи заплащането на изразходваните за служебна защита средства.

Видно е, че според чл. 189, ал. 3 НПК обвиняемият ползва служебна защита по чл. 94, ал. 1, т. 9 НПК, която не е безплатна, защото заплащането ѝ е под условие и зависи от изхода на делото. Тази правна регламентация противоречи на нормата на чл. 6, т. 3, б. "с" ЕКПЧ, като подменя идеята за справедлив процес. След като международният акт регламентира служебната защита като "безплатна", българският процесуален закон не бива да ограничава правото на такава защита, като създава задължение за заплащането ѝ при определени условия.

Няма спор, че наказателното правораздаване е публична дейност, регламентирана от държавата и израз на нейните властнически правомощия. Поради това, когато са направени разходи в държавен интерес, защото интересите на правосъдието са такива, единственото легитимно решение е те да са за сметка на държавата. Именно това е и логиката на новото правно положение, въведено в чл. 189, ал. 2 НПК в съответствие с чл. 6, т. 3, б. "е" ЕКПЧ – когато обвиняемият не владее в достатъчна степен езика на съда, да се ползва безплатно от преводач независимо от изхода на делото. Разноските, направени за преводач, имат същото

предназначението, както и разнските за служебни адвокат, когато имущественото състояние на подсъдимия не му е позволило да упражни правото си на избор и сам да упълномощи адвокат. Участието на преводач гарантира ефективното упражняване на правата по чл. 6, т. 3, б. "а" и "б" ЕКПЧ, защото позволява пълноценно запознаване с обвинението и изразяване на защитната позиция. Участието и на преводач, и на назначен защитник на материално затруднен подсъдим гарантира равнопоставеност на страните, доколкото представлява позитивен регламент, който цели да преодолее конкретни предпоставки за непълноценност на конкретни обвиняеми – езиковата бариера и липсата на средства, и да ги направи равнопоставени и активни участници, които могат да се възползват ефективно от всички свои права по чл. 6, т. 3 ЕКПЧ. Правото на безплатна правна помощ може да бъде разгледано в по-широкия контекст на практиката на Европейския съд по чл. 6, т. 1 ЕКПЧ и с оглед на разбирането му, че разпоредбата поражда задължение за договарящите държави да осигурят поне финансово правна помощ, ако в противен случай лицето би се натъкнало на непреодолими пречки да се защити адекватно^[5]. Последователно Европейският съд приема, че справедливото гледане на делото може да се постави под съмнение, когато разнските, например за преводач, са твърде тежки.

На тази основа, струва ни се, че е коректно да бъде направено обобщението, първо, че е недопустимо непосилните разнски да бъдат пречка за осъществяване на справедлив процес, и второ, че когато са направени, за да бъде обезпечено пълноценното участие на обвиняеми, които на различни основания са третирани от закона като такива в неравностойно положение, разнските следва да се поемат от държавата. Защото нейна е дължимата грижа да осигури пълноценното участие на страните в процеса.

Във връзка с това следва да бъде направено разграничение между различните хипотези, в които българският законодател е предвидил необходимото или условно необходимото участие на защитник. Видно е, че в основанията по чл. 94, ал. 1, т. 1, т. 2, т. 4 и т. 9 НПК задължителната защита се налага с оглед особеностите на личността на обвиняемия, когато е непълнолетен (т. 1), страда от физически или психически недостатък (т. 2), не владее в достатъчна степен езика, на който се развива производството (т. 4), и не разполага с материална възможност да организира самостоятелно защитата си и да заплати възнаграждение на избран от него защитник (т. 9). Посочените особености на личността очевидно се третират от НПК като процесуална непълноценност, защото те са единственото основание за необходимостта на защитата. В тези случаи защитникът е необходим за изравняване на процесуалните възможности за участие на обвиняемия с тези на останалите страни, както и на всички други обвиняеми, които законът намира за пълноценни субекти и приема, че упражняването от тяхна страна на правото им на защита в достатъчна степен гарантира справедливостта на процеса.

При това нормативно разрешение, струва ни се, че стандартът за защита на обвиняемите от кръга на лицата по чл. 94, ал. 1, т. 1, т. 2, т. 4 и т. 9 НПК следва да бъде еднакъв. След като държавата предвижда да бъдат направени разнски за задължителна защита, в случай че обвиняемият не си е упълномощил защитник, то тя трябва да обезпечи финансово своята инициатива и задължението си по ЕКПЧ да постигне равнопоставеност в процеса.

Следва да се вземе предвид и обстоятелството, че е възможно служебният защитник да бъде назначен на повече от едно от предвидените в чл. 94, ал. 1 НПК основания. Когато са налице основания, свързани с особеностите на личността на обвиняемия, трябва да се отчете техният приоритетен характер и да се приеме, че защитата е безплатна, независимо от изхода на производството. Може да се приеме, че задължението на непълноценен обвиняем да заплати разходите за назначения му именно поради тази непълноценност защитник, поставено в зависимост от изхода на наказателното производство, дерогира задължението на държавата да осигури справедлив процес, води до нарушение на принципите, посочени в чл. 6, т. 3 ЕКПЧ, и представлява непоследователно прилагане на Конвенцията, което отстъпва от принципите, заложи в чл. 6, т. 3, б. "с" и "е" ЕКПЧ.

В посочените хипотези интересите на правосъдието налагат участието на професионален защитник, поради което е налице противоречие между чл. 6 ЕКПЧ и нормата на чл. 189, ал. 3 НПК. Настоящата редакция на разпоредбата на чл. 189, ал. 3 НПК не отчита особеностите на отделните хипотези, налагащи участието на служебен защитник в наказателното производство, като еднозначно възлага задължение на признатия за виновен в извършването на престъпление гражданин да заплати направените за служебната му защита разнски. При това положение, когато бъдат констатирани основанията по чл. 94, ал. 1, т. 1, 2, 4 и 9 НПК, на основание чл. 5, т. 4 от Конституцията на Република България пряко приложение следва да намери международният акт, като на признатия за виновен подсъдим не бъде възлагано заплащането на направените разнски за служебна защита в хода на воденото срещу него производство.

Корективът за органите, ръководещи процеса, при преценката дали назначената служебна защита да бъде безплатна за обвиняемия или, напротив, той дължи заплащането ѝ след края на производството, е ясен и лесен за извеждане – във всеки конкретен случай следва да бъде отчитано основаниято, въз основа на което е определен служебен защитник.

[1] Виж например решението *Шисер срещу Швейцария*, 1979 г.

[2] Виж решенията *Асенов и други срещу България*, 1998 г., §§ 49-53 ; *Николова срещу България*, 1999 г., §§ 49-53; *Шишков срещу България*, 2003 г., §§ 52-54.

[3] Виж например решението *Скот срещу Испания*, 1996 г.

[4] Виж решенията *Де Вилд, Оумс и Версайп с/у Белгия*, 1971 г., §§ 73-76, *Винтерверп с/у Холандия*, 1979 г., §§ 60 и 61, *Курт с/у Турция*, 1998 г., § 123, и *Върбанов с/у България*, 2000 г., § 58.

2 Недопуснаха жалбата ми до ЕСПЧ | [нерегистриран](#)

22 юли 2014, 16:44

1 -1

Няма справедливост и в този ЕСПЧ.Какво стана с хилядите жалбоподатели, хората на които същият съд отказа разглеждане на жалбите им,като не ги допусна за разглеждане изобщо преди НГ-2013 и в началото на 2014 други.,само защото такава им е политиката,имало много жалби от България,били затруднени,нямали съдии достатъчно-такива оправдания на председател и съдии,коментари на адвокати четохме в "Правен свят".Кой ще ни обещае за икове по-малки от една заплата на евродепутат, заради несправедливите решения на съдии,наши съграждани,българи,българки?Не всички жалби са недопустими по същество,като например за призната трудова злополука на българин служил на Държавата над 30 г. години,но не отсъждат обещание.С по едно еднакво по текст писмо ни съобщиха като новородишен подарък...Писа се за това,коментира се и до там.Кой ще ни защити от този съд,след като и в българските не намираме истинската справедливост?Никой не помага-евродепутати изпратени от нас там на големи заплати и др.допълнителни парици,парламентарни комисии,разни делегации към СЕ.....На никой не му пука за обикновените българи.Но ако е за някой чужда фирма да им се отсъдят милиони обещания поради незаконни актове на съдии,които ще платим ние, българските граждани-няма проблеми.Но има Бог да го знаят,той ще ни съди всичките един ден.Някои съдии у нас,които имат власт да присаждат обещания на обикновените българи,като че ли ги дават от техният джоб и се чудят как да ги намалят,как да се заядат за грешки,въпреки закона за това....Да се молят чного,защото и на тях може да им се случат такива неща в жвота и дори да им отсъдят големи обещания,пак ще си останат увредени със здравето,както някой от нас.....да видят тогава дали това е справедливо!!!

1 Суарон | [нерегистриран](#)

21 юли 2014, 13:21

7 -4

"Процедурата за съдебен контрол на задържането по чл. 64, ал. 2 НПК, която се осъществява след освобождаването на обвиняемия, има правните последици и значение на последващия съдебен контрол, т. е. на този по чл. 65 НПК." Анализ с елементи на възражение ----- След всичкото това, според мен излишно многословие с прости думи какво излиза, според авторите - че обжалване на мярката по чл.64, ал.2 от НПК е допустимо и възможно на осн.чл.5, т.4 от ЕКПЧ, само, че като последващ контрол, приравнен едва ли не по своята същност на производството по чл.65 от НПК. При това положение се налага да се направят следните забележки: 1.Как си представят авторите, че прокурорът изобщо някога може да се опита да внесе искане по чл.64, ал.1 от НПК, когато по същото време, се обжалва задържането на обвиняемия по чл.64, ал.2 от НПК, което е с цел същият да се осигури на вниманието на съда, а не за удоволствие на прокурора? Ако примат вземе обжалването по чл.64, ал.2 от НПК, тук делото също би следвало да се изпрати на съответния съд, т.е. за прокурора възниква невъзможност да внесе искането по чл.64, ал.1 от НПК, което ограничава и то съществено възможността му да обоснове, когато са били предпоставките за това, че е налице обосновано подозрение за извършеното престъпление. Да клонира делото ли? А после - нека пак той да е виновен! 2.Да речем, че първата и втората инстанция са се произнесли по искането на прокурора по чл.64, ал.1 от НПК, намерили са го за основателно и са задържали обвиняемия. Ако правилно съм разбрал авторите, тук според тях е допустимо и възможно да се развива процедурата по обжалване на задържането за срок от 72 часа, като отново съд преценява законността на взетото задържане. И какво става ако при тази последващ процедура се прецени, че задържането не е било законно, тъй като прокурорът да кажем го е обосновал с необходимостта от прилагането на допълнителни доказателства, а не с това обвиняемият да бъде осигурен своевременно пред съда? Какво ще стори, ще се произнесе в смисъл, че задържането е било незаконно, ще отмени вече взетата мярка за неотклонение, щото видите законността е опорочена или? Не усещате ли, че заклинавайки в правата на обвиняемия (които спор няма трябва да се пазят и уважават, съгласно всички наши и чужди нормативни актове), създавате база за още по-голяма каша, уж в името на обвиняемия? Къде виждате тук интересите на обществото? Не очаквам смислен отговор на поста си, защото предварително знам отговора.

ТВОЯТ КОМЕНТАР

Име

Ако сте регистрирани [влезте тук](#)
или
[се регистрирайте!](#)

Коментар

rr82f2

КОМЕНТИРАЙ

ПАРТНЬОРИ

mediapool.bg

Facebook

За нас

Реклама

Условия

Контакти

Новини

Коментар

Интервю

Галерия

Видео

Връзки

RSS

ЮРИСТ
НА ГОДИНАТА

ПРАВЕН СВЯТ